

Les cuines de l'amnèsia

«La dignificació de les víctimes del franquisme va estretament lligada a acabar amb la impunitat que ha blanquejat l'història dels responsables»

Res que s'hagi bastit sobre la desmemòria i la impunitat pot considerar-se exemplar, per molt que ens ho hagin repetit durant dècades. L'amnèsia que per la llei de l'embut s'ha imposat en nom d'una "reconciliació" que deliberadament s'ha confós amb l'exempció del càstig a torturadors i assassins de la dictadura instal·la qualsevol democràcia en una anomalia d'origen. Obrir fosses, dignificar les víctimes i passar comptes amb els responsables és un deute que té l'estat espanyol amb la seva pròpia història i la seva ciutadania. És, de fet, el millor antídote contra la tergiversació del passat amb la qual s'alimenten moviments totalitaris i d'extrema dreta.

Partint de la base que tota llei de memòria democràtica arriba amb més de 40 anys de retard, l'avantprojecte que ha aprovat el consell de ministres és tan imprescindible i obligat com incomplet. Millora substancialment la llei del 2007, que va deixar en l'aire els judicis sumaríssims com el de Companys i que ara seran anul·lats, i és, per fi, la via perquè milers de famílies puguin localitzar els seus parents, apaivagar el neguit d'una absència sense respostes i vetllar-los com no van poder fer aleshores. Per fi serà l'Estat qui assumeixi la cerca de persones desaparegudes durant la Guerra Civil espanyola i la dictadura i s'acabarà amb la vergonya d'Estat que suposa l'existència del Valle de los Caídos. Però el pas endavant que suposa la llei no exclou la màxima exigència que cal tenir amb un greuge històric de la màxima gravetat.

Continua quedant pendent que es reconegui la responsabilitat del propi estat espanyol en l'afusellament d'un president de la Generalitat, com reclama la Comissió de la Dignitat. No deixa de ser paradoxal que la pròpia impulsora de la llei, la ministra Carmen Calvo, sostingui que reconèixer aquest crim no és un "acte propi d'un país democràtic". Segurament, una mirada a Europa serviria per adonar-se que una afirmació d'aquestes característiques va precisament en direcció contrària de com s'entén un procés de reparació integral.

A aquestes alçades, és impossible no recordar quants han marxat sense haver vist reparat aquest sotrac en les seves vides, sense haver plorat les despulles, sense saber quan, com i on els van arrabassar un ésser estimat. I quants ara, arribant tan tard amb aquesta llei, seran impossibles d'identificar a través d'un banc d'ADN que per fi es posarà en marxa però que té poc marge per nodrir-se d'una generació clau que ja és molt gran.

Tampoc es pot oblidar que la dignificació de les víctimes va estretament lligada a acabar amb la impunitat dels responsables i la penalització de la propugnació de les seves idees. La nova llei pretén garantir que fundacions i entitats que fomenten idees totalitàries i feixistes rebin ajuts públics com va passar amb la Fundació Francisco Franco durant algun govern del PP, però d'entrada no planteja sancionar via codi penal aquells que facin exaltació de models dictatorials. Cert és que això darrer requeriria una reforma constitucional per a la qual no hi ha majoria.

El moll de l'os és si hi haurà mai un govern a la Moncloa capaç d'obrir el meló de la llei d'amnistia del 1977 i de la llei de secrets oficials del 1968, l'arquitectura legal que ha protegit i continua protegint els autors materials i intel·lectuals de milers de crims. Que sigui la justícia argentina i no l'espanyola la que intenta depurar responsabilitats retrata la dimensió de l'anomalia. Caldrà veure fins a on arriba la proposta que recull l'avantprojecte de llei per crear una Fiscalia de Sala al Suprem per investigar "violacions de drets humans". En tot cas, són les dues lleis citades les que han emparat i blanquejat l'història de franquistes com Rodolfo Martín Villa, paradigma de la passarel·la que van tenir molts càrrecs de l'antic règim cap a un de nou en el qual no es va fer net des del principi en les seves estructures.

Polítics, però també policies. L'any 1982 antics membres de la brigada político-social dirigien nou de les 13 comandàncies de la policia que hi havia arreu de l'Estat. Els mateixos amb pràctiques exportades i dels quals en serien deixebles personatges ara àmpliament coneguts com José Manuel Villarejo, gran expert d'unes clavegueres que, quan van massa plenes, de vegades acaben rebentant. Ara que el focus judicial està centrat en l'*operació Kitchen*, en com el PP va fer un ús espuri de la policia per intentar esborrar les proves de la seva pròpia corrupció, val la pena tenir present que les cuines de l'amnèsia venen de lluny i s'han cogat a foc lent sobre el gran escut de la impunitat. Memòria, memòria, memòria.